

el is laposítva a halállal szembenézés *egyéni* mozdulatát. Kordában tartva azt, ami kordában nem tartható. Mert a halál csakugyan általános emberi probléma, közös ügyünk és gondunk sok ezer év óta, de saját halálával mindenkinék magának kell szembenéznie, hát még a költőnek, a kiélezett emberi egyéniség művészképviselőjének. Kétségtelen: az álarcos liraiság, a bibliai-mitológiai figurák mögé rejtezés, a parabolák előadása nemritkán erősíti az egyéni érzelmek tükröztetésének érvényét, hatósugarának többirányúságát. De az öregedő művész lelki válságának, belső drámájának mélységeit csak jelezni tudja, nem megvilágítani Dellius, Mózes, Jairus leánya, Baudelaire, Babbits s a többi felidézett alak. Bármily finom formahangzással, sőt a figurák, a

szereplők helyzeteibe való találékony beleéléssel valósulnak is meg e halálmentők, a szerep ezúttal többnyire szükségszerűen *csak szerep marad*. A beleoltott magatartást a név és a felidézett történet gyakorta csak keretezni képes, az élménnyé erősítés, az azonosulás és beleélés feltétlenségével, a szenvedély elemi izzásával adósunk marad — a szerepszerűség miatt adósunk is kell hogy maradjon.

Aki Rónay nagy múltú költői pályáját ismeri, az vallomáslíra és szerepszerűség ellentmondásában biztatóbbnak tartja az előbbit. Biztatóbbnak, mert e pályán ez az életből fakadó, művésze gyéniséget és művet egyaránt felfrissítő, nem egy esetben pedig máris megújulást hozó vonás. (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1969.) FENYŐ ISTVÁN

RAB ZSUZSA: ARANYVASÁRNAP

Húsz-egynéhány évnyi írás, keresés után önálló verseskötéssel lépett a nyilvánosság elé Rab Zsuzsa (1943-as jelentkezését most mellőzhetjük); a költői önmagára találásnak ma szokatlanul hosszú idejű érése ez. S mintha kedvenc szerzőjének, Horatiusnak tanácsát követte volna: rejtette és eltette verseit, melyek az idővel egyre inkább értek, igazolták a tehetséget, mely sokáig álarcba bújva — de milyen nemes, szép álarc volt! — a műfordítás mögött lassan-lassan kikövetelte, hogy fölfedeztesék. Szinte nyomról nyomra követhető: a bakfislány verselől hajlama hogyan alázkodik a világirodalom klasszikusai tolmácsolásának önként vállalt szolgálatába, és ezután hogyan dobban rá önálló hangjára, mely már sehogysem simul a hű fordítások harmóniájába.

„Mások hangján szóltam száz alakban” — ezzel a tényszerű önitéléssel találkozhatunk kötetnyitó versében, de a konklúziója már nem a tolmácsolás öröme, hanem a maga szólásának szükségessége, emberi-írói önkifejezésének célmeghatározása: „jelet hagyni” az életéről. Művészi öntudat ez már, mely túllép, túlviszi a fordításon iskolázott rutin-íráskészségen, és műveket teremt. Az a hite és tudata, hogy „valahol minden nyomod megmarad”, „létem nyoma még lehet döntő tanú” — költészetté emeli a köznapi ember életmozzanatait.

Mit tartok értékesnek, szépnek, igazán Rab Zsuzsáénak ebben a kötetben? A rátalálás, az önmegtalálás verseit; az asszonyi látás tudatos vállalását; kamaszlány-kori kisvárosi emlékeinek idézéseit.

„Szólítsd őket nevükön” — mondja a *Virág a vasszerkezeten* című versében, s egy seregnyi szép virág- meg madárnevet szed a versbe. Mennyi nevet tud! Hogy inspirálja magát az elfelejtett, homályosodó szavak újraélesztésére, s ezzel az elfelejtett emlékek megidézésére! Játék ez, egy kicsit talán túl poétai játék is maradna, ha csak a virág és a vasszerkezet ötleténél időzne, de valahogyan átfordul az egész abba az önmagára találás örömébe, melyben az igazi költő jelentkezik: nevet tud, nevet talál a dolgokra, s ezzel magáévá teszi őket, fület s szemet nyit rájuk nekünk is, öröme, mint a szóra találó gyermek öröme, a miénk is.

S nemcsak a feledett homályban éltek nevek tolnak elő, hanem az emlékek is, a gyermekkoriak különösen, a kisvárosi bakfislány emlékei — *Kisvárosi közzjáték* —, s ez olyan őszinte, olyan elevenen ígésző, hogy párját találni kortársainak költészetében aligha tudnám. A *Vánszorgó vasárnapok* is ennek a kisvárosi hangulatnak erős idézése, melynek olvastán eszünkbe jut Juhász Gyula egy sora: „ó, azok a hosszú, fáradt délutánok” — de a párhuzam csak ennyi: a hangulat hasonló. Az élmény eredendően a költőnőé, a szó, a vers nem eltanult, az övé teljesen, és különbözik a hasonlótól. Nem kisvárosi nosztalgiaik vannak ezekben a versekben (bár az is lehetne, talán megszipulhatnének az emlékek). Minden ilyen versében ott van az a különös fíntor, mellyel a tragikomikusba fordul ez a szép „poétai” emlékezés.

Legönállóbbnak, legmélyebbnek tűnő hangja: a költőnőé, az asszonyköltőé, a

nő hangja; az a szó, mely másságukról, asszonyi elhivatottságukról szól:

*Ki mondja el helyettünk,
amit csak mi tudunk elmondani?*

Nem a „női dalt”, a XX. század asszonyának megtörettségét írja ez a költőnő *Az illem őreinek* című kaffkai méretű és hitelű versében:

*Ki mondja el helyettünk,
amibe arccal beleverték? ...
Szemünk irisében
mint nyílak állanak ma is,
amiket láttunk.*

Ezekben az asszonyversekben seholsem „poétizál”, sehol egy rossz asszony-költői sablon, mindenütt komolyság, a költői szóolás természetessége. A kaffkai hitelt nem a magyar költőnőnek udvariaságból kijáró dicséretként említetem.

Egy ciklusa (a *Tanú* címet viseli) a költői indulásból ad néhányat; ezek azok, amelyek hosszú ideig rejtekeztek. Miről árulkodnak? Arról, hogy több volt mint verselgető bakfis, az egyéniesülő hang, az elérzékenyülésre fintort

KÖNYVESPOLC

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR DUGONICS-BIBLIOGRÁFIÁJA

Ha kissé megkésve is, de igazán méltón ünnepelte a szegedi Somogyi-könyvtár a legszegedibb író, Dugonics András születésének másfél százados évfordulóját. Alig egy évvel az ünnepi megemlékezések után a könyvtár kiadványsorozatában Gyuris György munkájaként megjelent az *első Dugonics-bibliográfia*. A kilencvenlapnyi takaros füzetke háromszázharminchárom tételt tartalmaz. Szerkezeti rendje újszerűen praktikus, a hagyományos Kozsca-féle irodalmi-irodalomtörténeti bibliográfiáktól eltérő. Nem szabdalja szét anyagát műfajokra, nem tesz helyzeti különbséget nyomtatvány és kézirat között: kizárólagosan a történeti fejlődést visszaadó kronológiai elvet érvényesíti, amennyiben 1761 és 1908 között az évek rendje szerint elegyesen hoz kézirat- és nyomtatvány-leírást, tanulmány-, recenzió- vagy levéltételt.

Az anyagban eligazító mutató sem akármilyen. Egyaránt tartalmaz neveket és tárgyszavakat, sőt azt mondhatnánk, az egyes tételek kurta annotációjával is szolgál, mert nemcsak annak feltüntetését nem mellőzi el, hogy a közlemény a mutatóba felvett személyekről szól, de recensens vagy ösz-

vágó gesztus is föllelhető már bennük. Öszintesége már itt is több, mint a naplójába verselgető lányé, a költői mondanót hitelesítő öszinteség: az élményt frissiben átadó versek ezek, utánozhatatlanul egyéni bájuk van. Krúdyt és Juhász Gyulát biztosan olvasta, az *Őszi kisváros* a maga élményén túl irodalmi inspiráció is lehet.

Egy csokor vers az ötvenes évek elejéről — hű hangulati dokumentuma a költőnő akkori világának, éppen művészi vergődésének nyomát őrzi.

Költőnő. A műfordítás adott neki rangot és nevet. Joggal írja: „Én már egyedül nem leszek soha” — és méltán van otthon az orosz írók világában bensőséges ismerősként, de annyi sok örömet adó fordítása után mégiscsak különös élmény most őt is olvasni. Nyelvére, verskézsége bizonyára sokat pallerozódott a fordítás kereső, latolgató és kiválasztó munkájában; az ottani tudatossága, precizitása itt a természetesség erejével gazdagszik. Élményei mellett a nyelv iránti szeretete, hűsége tették költővé. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

ILIA MIHÁLY

szállító szerkesztő között is ügyesen különbözést produkál.

„Melyik bibliográfia lehet teljes?” — kérdezi az összeállító Gyuris György a bevezetőben. Bizony mondjuk, még a Somogyi-könyvtár kitűnő bibliográfiái sem lehetnek azok. Amde az esetlegesen kimaradt tételeket nem folyóiratunknak feladata Gyuris György fejére olvasni, támadott ennél magvasabb mondanivalónk. Dugonics Szegednek első magasszintű művészi önkifejezése volt, a szegedi irodalom az ő papi talárjából bujt ki; egy bibliográfiai sorozat igazán méltán indul az ő művével. Mert egy sorozat első darabjával szeretnők köszönteni a Dugonics-bibliográfiát, amire közelesem követhetnek az újak: a Kálmány Lajos, a Tömörkény István, a Móra Ferenc, a Juhász Gyula és a két „fogadott fiú”, a József Attila és a Radnóti Miklós munkásságát ismertető Somogyi-könyvtári bibliográfiák. Talán a József Attilával lehetne előhozakodni minél előbb, mert Reguli Ernő cédulaanyaga tudomásunk szerint állandó növekvésben van: ideje lenne, hogy emlékezetes összeállítása után (*Írások József Attiláról*, 1955.) közreadja másfél évtizedes gyűjtését. (*Szeged, 1969.*) (KSI)